

□ *Gülin Dağdeviren*

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

GAGAUZ GENÇLERİN GAGAUZCA VE RUSÇAYA KARŞI DİL TUTUMLARI

THE ATTITUDES OF GAGAUZ ADOLESCENTS TOWARDS THE GAGAUZ AND RUSSIAN LANGUAGES

ÖZET

Tehlike altındaki dillerden biri kabul edilen Gagauzca, Moldova'daki Gagauz Özerk Bölgesi'nin resmi dillerinden biridir. Bu çalışma özerk bölgede konuşulan Gagauzca ve Rusçaya karşı dil tutumlarını incelemektedir. Veriler 13-20 yaş arasındaki katılımcılara uygulanan tutum anketleri yoluyla toplanmıştır. Sonuçlar katılımcıların Rusçaya karşı dil tutumlarının Gagauzca için olanlara göre daha olumlu olduğunu göstermektedir. Ayrıca, cinsiyet ve yaşanan yerin tutumlarda anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler

Dil tutumları, Gagauzca, Rusça.

ABSTRACT

Being considered one of the endangered languages, the Gagauz language is one of the official languages of the Autonomous Territorial Unit of Gagauzia in Moldova. This study investigates the language attitudes towards the Gagauz and Russian languages spoken in the Autonomous Territorial Unit. The data were collected using attitude scales applied to 59 participants who were between 13 and 20 ages. The results show that the attitudes towards Russian language are more positive than the attitudes towards the Gagauz language. Additionally, it has been found that gender and the place of residence do not show significant differences in attitudes.

Keywords

Language attitudes, The Gagauz language, Russian language.

Giriş

Bu çalışmada Moldova'nın Özerk Gagauz Bölgesinde yaşayan 13-20 yaş arasındaki Gagauz gençlerin Gagauzca ve Rusçaya karşı dil tutumları incelenmiştir. Çalışmanın başlıca amacı Gagauzca, Rusça ve Moldovancanın resmi diller olarak kabul edildiği Gagauzya Özerk Yönetimi bağlamında Gagauzca ve Rusçayı işlevsel, aktarımsal ve duygusal tutumlar açısından karşılaştırmaktır. Buradan elde edilen sonuçlar tehlike altındaki dillerden biri olarak sınıflandırılmış Gagauzcanın bölgedeki canlılığı ile ilgili fikir sağlayacaktır.

Bir dil, iletişimsel işlevlerinin dışında, sahip olduğu kültürel sosyal ve bilişsel bilgi değerler içermektedir. Dillerin canlılıkları, işlevleri ve nesiller arası aktarımları bu anlamda önem kazanır. Brezinger vd. UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) uzman grubu tarafından belirlenen dillerin canlılık durumlarını etkileyen faktörleri listeler(2004: 18). Bunlar, dilin nesilden nesle aktarılması, konuşurlarının sayısı ve bunun toplam nüfusa oranı, dilin kullanım alanları, resmi, kurumsal ve bireysel düzeyde dil tutumları ve dil belgelemesinin miktarı ve kalitesidir. Bunlar arasında dil tutumlarının bir dilin canlılığına olan etkisi büyüktür. Bu çalışmada tehlike altındaki dillerden biri olarak derecelendirilen ve Moldova'nın Özerk Gagauz Bölgesinde konuşulan Gagauzca ve Sovyet dönemi boyunca hâkim olan Rusçaya karşı gençlerin dil tutumları incelenmiştir. Dil aileleri açısından değerlendirildiğinde Gagauzca Türk dillerin güneybatı (Batı Oğuz) grubuna ait bir dildir(Johanson 1998: 82). Bu grup Gagauzcadan başka Türkçe ve Azericeyi de içerir. Coğrafi dağılım açısından bakıldığında ise, günümüzde Gagauzca Moldova, Ukrayna, Bulgaristan, Yunanistan, Türkiye ve Romanya'da konuşurları olan bir dildir. Balkanlarda komşu ya da hâkim dillerden farklı bir dil ailesine sahip olan Gagauzcanın günümüzde en çok Moldova'nın Gagauz Yeri Özerk Bölgesi'nde konuşuru vardır.

Gagauz halkının 19.yüzyılın başlarında Bulgaristan'dan göç etmelerinden önce bu bölgeye nereden geldikleri ile ilgili varsayımlar çeşitlidir. Bu varsayımlara göre Gagauzların; a) Türk boylarının, b) Selçuk Türklerinin, c) Protobulgarların soyundan geldiğini, d) Türkleştirilmiş Bulgarlar ya da e) Türkleştirilmiş Yunanlılar olduklarını iddia edilir (Hatlas 2011: 191). Daha önceki dönemlerin belirsizliğine rağmen, Gagauzların bugünkü Bulgaristan'ın kuzeybatısında yer alan Dobruca bölgesinden Balkanlardaki çeşitli bölgelere göç ettikleri iddiası dilbilimsel açıklamaları temel alır (Menz 2006: 374). Çalışmanın konusu olan Gagauzca ise, günümüzde Moldova Cumhuriyeti sınırları içerisinde 1994 yılında kurulmuş olan Gagauz Yeri Özerk Bölgesinde konuşulmakta olan Gagauzcadır.

Salminen'in tehlike altındaki dilleri incelediği Kırmızı Kitap raporunda Gagauzca tehlike altındaki bir dil olarak gösterilmiştir(1999: 1). Buna göre Gagauzca coğrafi açıdan beş farklı bölgede konuşulmaktadır. Bunlar Besarabya, Bulgaristan'ın Varna kıyıları, güneydoğu Makedonya, Türkiye'nin Edirne ve Bulgaristan'ın Deli Orman bölgelerinde konuşulmakta olan Gagauzcadır. Diğer yandan Salminen raporunda özellikle Moldova sınırları dışında konuşulan Gagauzcanın yoğun bir şekilde Yunanca, Bulgarca ve Türkçeden etkilendiğini ifade etmektedir(1999: 1). Aynı raporda Sovyet döneminde 1989 yılında yapılan nüfus sayımlarında 172,957 Gagauz'un yaşadığına değinilmiştir. Yine aynı nüfus sayımında bu nüfusun % 80'i kendilerini iki dilli olarak tanımlamışlardır (Menz 2003: 149). Moldova hükümetinin 2009 yılında yayımladığı rapora göre yaptığı açıklamaya göre Moldova nüfusunun %75.2'si Romence/Moldovanca, %16'sı Rusça, %3.8'i Ukraince, % 3.1'i Gagauzca ve% 1.1'i Bulgarca konuşmaktadır.

Menz'e (2003:150) göre günümüzde Gagauzcanın tehlike altındaki bir dil olmasının birkaç sebebi vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: a)19. yüzyılın başlarında Bulgaristan'dan Besarabya bölgesine yapılan göç, b) 1908-1914 yılları arasında uygulanan tarım politikaları sonucu Kazakistan ve Özbekistan'a işgücü göçü, c) 1946 ve 1947 yıllarında bölgede yaşanan kıtlık ve d) konuşurların kırsalda tarımla geçinen bir toplumdaki oluşması. Bu etkenler Gagauzcanın geç bir dönemde yazılı hale geçmiş olmasıyla birlikte düşünüldüğünde Gagauzcanın dilbilimsel canlılığının olumsuz yönde etkilediği anlaşılabilir.

Gagauz Yeri Özerk Bölgesi Moldova Cumhuriyeti'nin güneyinde 25 Aralık 1994 günü kurulmuştur. Özerk bölgenin resmi dilleri Gagauzca, Rusça ve Moldovancadır. Bölgenin idari işleri bir 'başkan' ve 'Halk Topluğu' adı verilen yerel bir meclis tarafından yürütülmektedir. Bölgenin başkenti ve en büyük kenti- *Gagauzcadaki tabiriyle Kasaba-Komrat* olmak üzere *Çadır-Lungave Vulkaneşti* adlı iki kenti daha vardır. Üç büyük kente bağlı bölgelerde 32 yerleşim birimi bulunmaktadır (Hatlas 2011: 197). Gagauz bölgesinin daha yoğun bir şekilde Gagauz nüfusu barındırdığı düşünüldüğünde, bölgede birçok sosyal alanda etkin bir Gagauzca kullanımı beklenmektedir. Gagauzya'da yayımlanan *Implementation of Linguistic Rights of the Gagauz of Moldova. Integration of the Gagauz Community in to the Society of Moldova*(2012) başlıklı raporda dil haklarının Gagauzya'da uygulanmasını inceleyen bir proje kapsamında yasalar ve uygulamalar arasındaki tutarlılığın araştırılmasına yer verilmiştir. Buna göre resmi işlemlerde, yaşamada, kişi adlarında, yerleşim yerlerinin adlandırılmasında kullanılan dilin çoğunlukla Rusça olduğu görülmüştür. Benzer şekilde medyadaki dil kullanımı da ağırlıklı olarak Rusçadır. Aynı raporda Gagauz Radyo Televizyonunda(GRT) üç resmi dil olan Gagauzca, Rusça ve Moldovanca yayınlar yapıldığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra gazetelerden *Vesti Gagauzii*, *Znamea* ve *Panorama* çoğunlukla Rusça yayımlanmaktadır. Yalnızca 1988 yılında yayın hayatına başlamış olan *Ana Sözü* gazetesi bütünüyle Gagauz dilinde hazırlanmaktadır. Neurkirch'in (2002: 118) de belirttiği gibi Rusça bugün Gagauzya'da hâlâ *lingua franca* işlevindedir. Gagauzca ve Rusçanın kullanımı eğitim açısından değerlendirildiğinde de diğer birçok alandakine benzer bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Sovyet egemenliği altındaki 1958 ve 1962 yılları dışında eğitim dili Rusçadır. Dolayısıyla Gagauz dilinin eğitim alanında geçerlilik ve işlev kazanması mevcut durumda zor görünmektedir. Eğitim ve bürokrasi gibi alanlarda Gagauzcanın kullanımı oldukça kısıtlı olmakla beraber, günlük yaşamdaki kullanımın yerleşim yerinin büyüklüğü, demografik yapısı ve konuşurların yaşı açısından farklılıklar gösterdiği gözlemlenmiştir.

Dil Tutumları

Sosyal psikolojide tutumun tanımı dönemlere göre farklılıklar göstermektedir. Genel anlamıyla Ajzen (2005: 3) tutumu bir nesneye, kişiye ya da olaya karşı gösterilen olumlu ya da olumsuz davranışlar olarak tanımlar. Tutum ayrıca bir deneyim sonucu şekillenmiş zihinsel ve sinirsel hazır bulunuşluk (Allport 1935: 810) ya da güdüsel, duygusal, algısal ve bilişsel işlemlerden oluşan bir düzen olarak da tanımlanabilir(Krech vd. 1948: 52). Dil tutumlarının kapsamına bakıldığında ise çok sayıda kavramı bulunduğu görülür. Baker, dil tutumlarına şunları dâhil eder: yeni bir dil öğrenmeye, belirli bir azınlık diline, dil topluluklarına, dil derslerine, belirli bir dilin kullanımına, dil tercihlerine ve ebeveynlerin dil öğrenmeye karşı tutumları (1992: 29).

Garret'a göre dil tutumu araştırmaları gruplar içindeki tanımlayıcı ve bağıntısal güçleri ortaya çıkarmaya yarar. Bunlar aynı zamanda bölgesel ya da sosyal türlerin lehine ya da aleyhine oluşan önyargıları da içerir (2001: 630). Appel vd. ise tutumun toplum içerisinde zincirleme bir etki

göstererek karşılık bulduğunu savunur(1987: 16). Buna göre öncelikle belirli bir sosyal ya da etnik gruba karşı geliştirilen tutumlar sonraki aşamada o grubun konuştuğu dile karşı geliştirilen tutumlara dönüşür. Bu süreç son olarak o dilin konuşurlarına karşı geliştirilen tutumlar şekline dönüşür.

Cargile vd. dil tutumlarının basit tepkiler yerine daha karmaşık süreçler olduğunu belirtir(1994: 215). Buna göre dil tutumu birçok diğer birimi etkiler ve onlardan etkilenen sonsuz ve tekrarlayan nitelikte bir olgudur. Sosyal İşleme Modelinde dil tutumları beş bileşende incelenir. Bunlar dinleyici dinamiği, kişilerarası geçmiş, çıktılar, bulunulan sosyal durum ve algılanan kültürel etkenlerdir. Sosyal İşleme Modeline göre, en genel anlamıyla, dil tutumları tarafların (konuşur ve dinleyici) ve bağlamsal etkenlerin özelliklerinden oluşur. Sosyal İşleme Modeli konuşur değerlendirmelerine yeni bir yaklaşım getirir ve göz ardı edilen bazı bileşenleri (dinleyicinin duygusal durumu gibi) ön plana çıkarır (Cargile vd. 1994: 218).

Dil tutumları işlevlerine göre iki grupta incelenebilir. Bunlar *araçsal* (İng. instrumental) ve *bütünleştirici* (İng. integrative) dil tutumlarıdır. *Araçsal* güdüler daha çok faydacı amaçları olan (Baker 1992: 32) bireysel ve kişi odaklı tutumları içerir (Mc Clelland 1958: 17). Örneğin yabancı dil bilmenin sağladığı sosyal tanınırlık ve ekonomik avantajlar araçsal dil tutumlarına örnek gösterilebilir (Gardner vd. 1972: 14). Diğer taraftan *bütünleştirici* dil tutumları Baker'a göre hedeflenen dilsel toplulukla bütünleşmek amacıyla konuşurun o dile karşı geliştirdiği tutumlardır (1992: 32). Aynı zamanda *bütünleştirici* tutumlar hedef dili öğrenmede ve dili kullanımını geliştirmede de etkilidir.

Ferguson, dil tutumlarının önemine değinir ve bunların dilin dağılımı ve kullanımı ile ilgili diğer bazı verilerden daha önemli olduğunu vurgular(1996: 275). Bunun için sorulması gereken soruları şöyle özetler:

Dilin konuşurları dilin estetik, dini ve mantıksal değerleri ile ilgili neler düşünüyorlar ve hissediyorlar? Dilin konuşurları dilin edebiyat, eğitim ve 'milli' amaçları için uygunluğu hakkında neler düşünüyor ve hissediyorlar?

Dilin konuşurları ülkede konuşulan diğer diller hakkında neler düşünüyor ve hissediyorlar? Genel olarak ya da bazı belirli amaçlar düşünüldüğünde diğer dilleri kendi dillerinden daha iyi ya da daha düşük seviyede mi olduğunu düşünüyorlar ve hissediyorlar?

Yukarıda sıralanan etkenler göz önüne alındığında dil tutumlarının bir bölgedeki toplumdilbilimsel görünümüne olan katkısı büyüktür. Romaine'in de belirttiği gibi bir dile karşı geliştirilen tutumlar bireylerin belirli bir durumdaki dil tercihlerini etkileyecektir (1995: 43). Tutumları belirleyen de o dillerin rolünün ve işlevlerinin konuşurlar tarafından nasıl algılandığıdır (Sadanand 1993: 129).

Araştırma Soruları

Verileri alanda toplanan bu çalışmada temel olarak 13-20 yaş aralığındaki Gagauz gençlerin Gagauzca ve Rusçaya karşı tutumları incelenmektedir. Bunun için 'cinsiyet' ve 'yaşanılan yer' değişkenleri temel alınmıştır. Araştırma soruları şunlardır:

- Gençlerin Gagauzca ve Rusçaya yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- Duygusal, işlevsel ve aktarımsal tutumlar açısından katılımcının cinsiyeti Gagauzca ve Rusça tercihinde farklılık gösteriyor mu?
- Duygusal, işlevsel ve aktarımsal tutumlar açısından katılımcının yaşadığı yer (köy/kasaba) Gagauzca ve Rusça tercihinde farklılık gösteriyor mu?

Mevcut çalışmanın veri toplama aşaması ile ilgili bazı sınırlılıklar mevcuttur. Bunlardan ilki katılımcıların sayısı ve yaşları ile ilgilidir. Dil tutumları ile ilgili veriler genç yaş grubunu temsil edeceğini düşünülen 13-20 yaş arası gençlerden toplanmıştır. Bu yaş aralığı dışında kalan yaş grupları dikkate alınmamıştır. Katılımcılarla ilgili diğer bir sınırlılık ise toplam sayıdır. Tutum ölçeği 59 katılımcıya uygulanmıştır. Katılımcı sayısı veri toplama aşamasının kış aylarında mümkün olan en kısa süre içinde gerçekleşmesinden dolayı sınırlı kalmıştır. Ancak istatistiksel analizler açısından bakıldığında bu bir engel teşkil etmemektedir.

Çalışmanın sınırlılıklarından sayılabilecek diğer bir konu ise verinin toplandığı bölgedir. Bu çalışma yukarıda verilen tanımlamalara göre Besarabya bölgesinde, daha da kesin olması açısından, Moldova Cumhuriyeti'ne bağlı Gagauzya Özerk Bölgesi'nde konuşulan Gagauzca üzerine yapılmıştır. Veriler Gagauzya'nın başkenti Komrat'ın yanı sıra Çadır-Lunga, Dizgince, Tomay, Kıpçak gibi yerleşim yerlerinden toplanmıştır. Bu durumda üzerinde durulması gereken nokta mevcut çalışmadan elde edilen sonuçların diğer bölgelerdeki Gagauzlar için genelleymeyeceğidir. Elde edilen sonuçlar Gagauzya Özerk Bölgesi bağlamında değerlendirilecektir.

Son olarak mevcut çalışmada veri toplama yöntemi ve veri toplama aracı olarak 'basılı tutum ölçeği'nden (İng. paper-and-pencil attitude scale) yararlanılmıştır. Tutum ölçeğinin kullanımı veri toplama aşamasındaki olası sınırlılıklar göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Ancak elde edilen verilerin söylem analizi ya da gözlem yöntemleriyle de desteklenmesi durumunda çalışmanın sonuçları farklılık gösterebileceği ve daha ayrıntılı ve hassas saptamalar yapılacağı gerçeğini de belirtmek gerekir. Yukarıda belirtilen sınırlılıklara rağmen mevcut çalışmanın Gagauzya Özerk Bölgesi'nde yaşayan 13-20 yaş aralığındaki Gagauz gençlerin Gagauzca ve Rusçaya karşı tutumlarını yansıttığı düşünülmektedir.

Yöntem

1. Katılımcılar

Gagauz gençlerin Gagauzca ve Rusçaya karşı dil tutumlarının incelendiği bu çalışmada veriler 13 ve 20 yaş aralığındaki 59 (n=21 kadın, n=38 erkek) katılımcıdan toplanmıştır. Yerleşim yerleri açısından değerlendirildiğinde katılımcıların köy (n=32) ve kasabalarda (n=27) yaşadıkları görülmektedir. Katılımcılar çalışanlardan (n=3), 'gymnasia'¹ öğrencilerinden (n=23), lise öğrencilerinden (n=21) ve üniversite öğrencilerinden (n=13) oluşmaktadır. Katılımcılardan biri hem çalışan ve hem de üniversite öğrencisi kategorisinde yer almaktadır. Katılımcılar çalışmaya gönüllü olarak iştirak etmişlerdir.

2. Veri Toplama Aracı

Kullanılan veri toplama araçları 'tutum ölçeği' ve 'kişisel bilgi formu'ndan oluşmaktadır. Kişisel bilgi formunun amacı katılımcı ile ilgili demografik bilgiler elde etmektir. Bu bölümde katılımcıya yaşı, cinsiyeti ve yaşadığı yer ile ilgili sorular sorulmuştur. Katılımcının yaşadığı yer Gagauzya için 'köy' ve 'kasaba' olarak iki seçenekte verilmiştir.

Çalışmanın asıl veri toplama aracı olan tutum ölçeği 26 tutum maddesinin yer aldığı bir form olarak hazırlanmıştır. Ancak veri toplandıktan sonraki istatistiksel analiz aşamasında faktör yük değeri ve madde-ölçek korelasyonu ölçütlerini karşılayamayan 4 madde analizlere dâhil edilmemiştir. Sonuç olarak analizler 22 madde üzerinden yapılmıştır. Kısa bir yönerge ile başlayan anket formu bir tablo

¹Gymnasia, 4 yıllık ilköğretim ve 5 yıllık ortaöğretim süreçlerini kapsamakta ve toplam 9 yıllık eğitim ve öğretim sürecini ifade etmektedir.

içinde verilmiş olan 22 tutum maddesi ve sağ tarafta verilmiş olan değerlendirme bölümünden oluşmaktadır. Değerlendirme bölümü Gagauzca ve Rusça için ayrı ayrı verilmiş 'Kesinlikle katılmıyorum', 'Katılmıyorum', 'Kararsızım', 'Katılıyorum' ve 'Kesinlikle Katılıyorum' ifadelerinden oluşmaktadır. Katılımcıdan istenen her bir tutum ifadesini göz önünde bulundurarak kendisi için en uygun olan ifadeyi işaretlemektir. Ayrıca tutum anketi ve kişisel bilgi formu Gagauzca ve Rusça olmak üzere iki ayrı dilde hazırlanmıştır. Dolduracakları anketin dilini katılımcılar seçmiştir.

Tutum maddeleri konuları açısından üç farklı konuyu incelemek üzere hazırlanmıştır. Bunlar duygusal, işlevsel ve aktarımsal öğelerdir. Buna göre duygusal öğeleri içeren tutum maddeleri *Bu dili seviyorum*, *Bu dilde müzik dinlemekten keyif alıyorum* ve *Bu dili kullanmanın beni diğerlerinden üstün kıldığını hissediyorum* gibi tutum maddeleri içermektedir. Bu maddeler katılımcının Gagauzca ve Rusçaya karşı duygusal tepkilerini ölçmeyi amaçlamaktadır.

İşlevsel öğeleri içeren tutum maddeleri ise *Yükseköğrenim için bu dili kullanmanın avantaj sağladığı düşünüyorum*, *Resmi yazışmalarda bu dilin kullanılmasının yararlı olduğunu düşünüyorum* ve *Ticaret için bu dilin kullanılmasının fayda sağlayacağına inanıyorum* gibi ifadelerden oluşmaktadır. Bu maddeler katılımcıların söz konusu dillerin işlevsel güçleriyle ilgili tutumlarını alanlar bağlamında incelemeyi hedeflemektedir.

Son olarak aktarım öğesinin içeren tutum maddeleri o dilin nesilden nesle aktarımı ve geleceği ile ilgili katılımcı tutumlarının araştırmayı amaçlamaktadır. Bu maddeler *Çocuklarımın bu dili konuşması için çaba harcıyorum/harcayacağım*, *Bu dilin çocuklara mümkün olduğunca erken öğretilmesinin fayda sağlayacağına inanıyorum* ve *Bu dilin Gagauzların geleceği için belirleyici bir önemi olduğuna inanıyorum* gibi ifadeleri içermektedir. Yukarıda anlatılan öğeler etrafında gruplanan tutum maddeleri genel olarak Gagauz gençlerin Gagauzca ve Rusçaya karşı olan dil tutumlarını yansıtmayı amaçlamaktadır.

3. Veri Analizi

Araştırmada kullanılan ölçme aracı, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan, içinde tutum ölçeğini de barındıran anket formudur. Ölçeğin geliştirilmesinde, ölçme aracı geliştirme basamakları izlenmiş ve maddelerin istatistiksel analizleri gerçekleştirilmiştir. Ölçek maddelerinin anlaşılabilirliğini belirlemek için 10 kişilik bir gruba ön uygulama yapılmıştır. Tutum ölçeğinin geliştirilmesinde öncelikle Gagauzya'da Gagauzca ve Rusçaya yönelik tutumun belirleyicisi olabilecek ölçütler belirlenmiş, diğer bir ifade ile söz konusu iki dilden birini kullanmaya yönelik eğilim oluşturabilecek özellikler alan çalışması ile belirlenmiştir.

Ardından maddelerin yazılması ile oluşturulan madde havuzu ölçme değerlendirme uzmanlarından oluşan uzman grubunun görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşlerinin tutum maddesi yazma kuralları ve yapısal önerileri doğrultusunda maddeler güncellenerek, son haline gelmiştir. Gagauzya'da bir kez uygulama imkânı olması nedeniyle pilot uygulama gerçekleştirilememiş, fakat asıl uygulamada elde edilen veriler ile maddelerin psikometrik özellikleri incelenmiş ve yeterli ölçütleri sağlayamayan maddeler, analiz dışında bırakılmıştır. Tutum ölçeğinin maddelerinin psikometrik özelliklerini incelemek için, hem Gagauzca hem de Rusçaya yönelik yanıtlar ayrı ayrı incelenmiş, yalnızca iki ayrı dile yönelik tutumu ölçmek için gerekli ölçütleri karşılayan maddelerden elde edilen puanlar ile analiz gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında geliştirilen tutum ölçeğinde bulunan maddeler, Açıklayıcı Faktör Analizine tabi tutulmuştur. Geliştirilen ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla, aynı yapıyı ölçen maddelerin kümelenerek daha az sayıda değişken (faktör) ile açıklanmasına olanak veren (Williams vd. 2012: 7) bir analiz olan Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır. Analizlerde faktör yük değeri için sosyal bilimlerde sık kullanılan .30 değeri ölçüt olarak alınmıştır ve altında bulunduğu faktör ile .30'dan düşük korelasyon gösteren maddeler faktörden bağımsız olarak varsayılarak analiz dışı bırakılmıştır. Analiz sonucunda tutum anketinin Gagauzca ve Rusça formlarının tek faktörlü olduğu görülmüştür. Her iki form için, söz konusu tek faktörün açıkladıkları varyans oranları (Gagauzca formunda % 50.93, Rusça formunda % 40.46) da, ölçeğin tek faktörlü olmasını desteklemektedir. Bunun için faktör yük değeri ve madde-ölçek korelasyonu ölçütlerini karşılayamayan 13, 14, 15 ve 16. maddeler çıkarılmıştır.

Açıklayıcı Faktör Analizi sonuçlarına göre tek faktörlü olduğu belirlenen ölçeğin her iki formu için Cronbach Alfa Katsayısı hesaplanmıştır. Tutum ölçekleri için iç tutarlılık ve kararlılık olmak üzere iki türlü güvenilirlik uygun görülmektedir (Çıkrıkçı 1991: 243). Geliştirilen ölçekte Likert tipi beşli derecelendirme kullanılması ve araştırma kapsamında tek uygulama yapılması nedeni ile Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Tablo 1'de her iki form için hesaplanan güvenilirlik katsayıları verilmiştir.

Form	MaddeSayısı	Alfa Katsayısı
Gagauzca	22	.945
Rusça	22	.919

Tablo 1: Gagauzca ve Rusça Formlar İçin Hesaplanan Cronbach Alfa Katsayıları

Genel olarak sosyal bilimlerde .70-.80 aralığında ve üstünde bulunan iç tutarlılık katsayıları yeterli kabul edilmektedir (Cortina 1993: 101). Tablo 1 incelendiğinde, Gagauzca ve Rusça formlarından elde edilen Alfa katsayıları .90 ve üzerinde, dolayısıyla kabul edilebilir bir düzeydedir.

Kişisel bilgi formları ve tutum anketlerinin Gagauzca ve Rusça için hazırlanmış formlarının dil geçerliliği de analiz edilmiştir. Geliştirilen ölçeğin Gagauzca ve Rusça formlarının karşılaştırılabilir olup olmadığını ve maddelerin aynı anlamı taşıyıp taşımadığını belirlemek için ölçeğin her iki formu, Gagauzca ve Rusçayı üst düzeyde kullanabilen 10 kişilik bir gruba uygulanmış ve aradaki korelasyon hesaplanmıştır. Analizler sonucunda Gagauzcaya yönelik tutumu ölçen formun Gagauzca ve Rusça formlarından elde edilen toplam ölçek puanları arasında .999 ($p < .05$); Rusçaya yönelik tutumu ölçen Gagauzca ve Rusça formlarından elde edilen toplam ölçek puanları arasında .959 ($p < .05$) değerinde üst düzeyde ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuç doğrultusunda, her iki formdan elde edilen sonuçların aynı anlama geldiği savunulabilir.

Sonuç olarak, her iki form için de madde analizleri sonucunda tüm maddeleri ölçek toplam puanları ile manidar ilişkili olan, tek ve başat bir faktöre sahip ve 22 maddeli ve güvenilirlik değerleri .90 ve üzerinde olan bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçek Likert tipi beşli dereceleme kullanılarak geliştirilmiştir ve ölçekten alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan 110'dur. Ölçek, toplam puan ne kadar yükselirse dile yönelik tutumun o kadar olumlu olacak şekilde kodlanmış ve puanlanmıştır.

4. Bulgular

13-20 yaş aralığındaki 59 katılımcıdan oluşan örneklem üzerinden Gagauz gençlerin Gagauzca ve Rusçaya karşı dil tutumları incelenmiştir. Bunun için 22 sorudan oluşan bir dil tutumu ölçeği hazırlanmıştır. Ölçekte yer alan maddeler duygusal, işlevsel ve aktarımsal olarak üç grupta toplanmıştır. Araştırmada elde edilen bilgiler doğrultusunda gençlerin Gagauzcaya ve Rusçaya yönelik tutum ölçeğinden aldıkları toplam puanlara ilişkin örneklem t-testi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Dil	N	\bar{X}	S	Sd	t	P
Gagauzca	59	82.37	15.83	58	-4.195	.000
Rusça		91.93	10.91			

Tablo 2: Gençlerin Gagauzcaya ve Rusçaya Yönelik Tutum Puanlarının İlişkili t-testi Analizi Sonuçları

Tablo 2 incelendiğinde, gençlerin Gagauzcaya ve Rusçaya yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir, $t_{(58)}=-4.195$, $p<.05$. Diğer bir anlatımla Rusçaya yönelik tutumları ($\bar{X} = 91.93$) ve Gagauzcaya yönelik tutumlarından ($\bar{X} = 82.37$)daha olumludur. Katılımcıların cinsiyet ve yerleşim yeri gözetmeksizin Gagauzca ve Rusçaya karşı duygusal, işlevsel ve aktarımsal olarak incelenmiştir. Gençlerin Gagauzcaya ve Rusçaya yönelik duygusal tutumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir, $t(58)=-4.921$, $p<.05$. Diğer bir anlatımla Rusçaya yönelik duygusal tutumları ($\bar{X}=25.00$) ve Gagauzcaya yönelik duygusal tutumlarından ($\bar{X} =21.62$) daha olumludur. Gençlerin Gagauzcaya ve Rusçaya yönelik işlevsel tutumları incelendiğinde iki dil arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir, $t(58)=-5.594$, $p<.05$. Diğer bir anlatımla Rusçaya yönelik işlevsel tutumları ($\bar{X} =47.61$) ve Gagauzcaya yönelik işlevsel tutumlarından ($\bar{X} =40.78$) daha olumludur. Son olarak gençlerin Gagauzcaya ve Rusçaya yönelik aktarımsal tutumlarına bakıldığında diller arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir, $t(58)=0.944$, $p>.05$. Diğer bir anlatımla Rusçaya yönelik işlevsel tutumları ($\bar{X} =19.32$) ile Gagauzcaya yönelik işlevsel tutumları ($\bar{X}=19.97$) aynı düzeydedir.

Aşağıda verilen Tablo 3’te kadın ve erkek katılımcıların Gagauzcaya yönelik duygusal, işlevsel ve aktarımsal öğelerden oluşan tutum maddelerinin karşılaştırma sonuçları yer almaktadır.

Duygusal Tutum

	N	\bar{X}	S	sd	t	P
Kadın	21	21,95	5,11	57	0.382	.704
Erkek	38	21,45	4,72			

İşlevsel Tutum

	N	\bar{X}	S	sd	t	P
Kadın	21	42,00	7,89	57	0.894	.375
Erkek	38	40,11	7,74			

Aktarımsal Tutum

	N	\bar{X}	S	sd	t	P
Kadın	21	20,67	3,47	57	0.804	.425
Erkek	38	19,58	5,63			

Tablo 3: Cinsiyete Göre Gagauzcaya Yönelik Duygusal, İşlevsel ve Aktarımsal Tutum Puanlarının t-testi Analizi Sonuçları

Tablo 3 incelendiğinde, kadın ve erkeklerin Gagauzcaya yönelik duygusal tutumları arasında manidar farklılık olmadığı görülmektedir, $t(57)=0.382$, $p>.05$. Diğer bir deyişle kadın ($\bar{X}=21.95$) ve erkeklerin ($\bar{X}=21.45$) Gagauzcaya yönelik duygusal tutumları farklılaşmamaktadır. İşlevsel tutumlara bakıldığında ise , $t(57)=0.894$, $p>.05$ bulunmuştur. Bu değerler işlevsel tutumlar açısından kadın ($\bar{X}=42.00$) ve erkek ($\bar{X}=40.11$) katılımcıların tutumlarının farklılaşmadığını göstermektedir. Son olarak aktarımla ilgili tutum maddeleri değerlendirildiğinde $t(57)=0.804$, $p>.05$ değerleri bulunmuştur. Bunun anlamı aktarımla ilgili maddeler açısından kadın ($\bar{X}=20.67$) ve erkek ($\bar{X}=19.58$) katılımcıların Gagauzcaya yönelik tutumlarının farklılık göstermediğidir. Katılımcıların tutumlarının cinsiyet açısından karşılaştırılması Tablo 4’te verilmiştir.

Duygusal Tutum

	n	\bar{X}	S	Sd	t	P
Kadın	21	25,76	2,47	57	1.456	.151
Erkek	38	24,58	3,24			

İşlevsel Tutum

	n	\bar{X}	S	Sd	t	P
Kadın	21	47,90	3,92	57	0.301	.765
Erkek	38	47,45	6,32			

Aktarımsal Tutum

	n	\bar{X}	S	Sd	t	P
Kadın	21	19,76	4,05	57	0.606	.547
Erkek	38	19,08	4,20			

Tablo 4: Cinsiyete Göre Rusçaya Yönelik Duygusal, İşlevsel ve Aktarımsal Tutum Puanlarının t-testi Analizi Sonuçları

Tablo 4’te katılımcıların Rusçaya yönelik tutumları cinsiyet açısından incelenmiştir. Buna göre duygusal tutumlar açısından kadın ($\bar{X}=25.76$) ve erkek ($\bar{X}=24.58$) katılımcılar arasında fark bulunmamaktadır, $t(57)=1.456$, $p>.05$. İşlevsel tutumlara bakıldığında da benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. T-testi analizlerine göre katılımcıların bu maddelere verdikleri yanıtlar kadın ($\bar{X}=47.90$)

ve erkek ($\bar{X}=47.45$) açısından farklılaşmamaktadır, $t(57)=0.301$, $p>.05$ 'dir. Son olarak aktarımla ilgili maddeler açısından cinsiyet değişkeni bir farklılık göstermemektedir, kadın ($\bar{X}=19.76$), erkek ($\bar{X}=19.08$) ve $t(57)=0.606$, $p>.05$ 'dir. Bu çalışmada katılımcıların Gagauzca ve Rusçaya karşı tutumları yaşanılan yer açısından da değerlendirilmiştir. Buna göre katılımcılardan yaşadıkları yeri köy ya da kasaba olacak şekilde işaretlemeleri istenmiştir. Tablo 5'te yerleşim yeri açısından katılımcıların tutumları değerlendirilmiştir.

Duygusal Tutum

	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Kasaba	27	21,15	4,13	57	-0.697	.489
Köy	32	22,03	5,38			

İşlevsel Tutum

	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Kasaba	27	40,30	7,98	57	-0.435	.665
Köy	32	41,19	7,71			

Aktarımsal Tutum

	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Kasaba	27	19,96	4,79	57	-0.004	.996
Köy	32	19,97	5,18			

Tablo 5: Yerleşim yerine göre Gagauzcaya Yönelik Duygusal, İşlevsel ve Aktarımsal Tutum Puanlarının t-testi Analizi Sonuçları

Tablo 5'e göre, kasaba ve köylerde yaşayan bireylerin Gagauzcaya yönelik duygusal tutumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir, $t(57)=-0.697$, $p>.05$. Diğer bir anlatımla kasabada yaşayanların ($\bar{X}=21.15$) ve köyde yaşayanların ($\bar{X}=22.03$) Gagauzcaya yönelik duygusal tutumları farklılaşmamaktadır. Benzer şekilde katılımcıların işlevsel ve aktarımsal tutumları yerleşim yeri açısından farklılık göstermemektedir. İşlevsel tutum maddeleri açısından kasabada yaşayanlar ($\bar{X}=40.30$) ve köyde yaşayanlar ($\bar{X}=41.19$) ($t(57)=-0.435$, $p>.05$); dilim aktarımla ilgili maddeler açısından kasabada yaşayanlar ($\bar{X}=19.96$) ve köyde yaşayanlar ($\bar{X}=19.97$) ($t(57)=-0.004$, $p>.05$) farklılaşmamaktadır. Yerleşim yeri açısından katılımcıların Rusçaya yönelik tutumları Tablo 6'da verilmiştir.

Duygusal Tutum

	n	\bar{X}	S	sd	t	p
Kasaba	27	25,00	3,08	57	0.000	1.00
Köy	32	25,00	3,02			

İşlevsel Tutum

Kasaba	27	47,52	6,10	57	-0.115	.908
Köy	32	47,69	5,15			

Aktarımsal Tutum

	n	\bar{X}	S	Sd	t	p
Kasaba	27	19,33	4,33	57	0.019	.985
Köy	32	19,31	4,01			

Tablo 6: Yerleşim yerine göre Rusçaya yönelik Duygusal, İşlevsel ve Aktarımsal Tutum Puanlarının t-testi Analizi Sonuçları

Tablo 6'da da görüldüğü gibi katılımcıların yanıtları yerleşim yerine göre gruplandırıldığında duygusal, işlevsel ve aktarımsal tutum maddeleri açısından Rusçaya karşı tutumları bir farklılık göstermemektedir. Buna göre duygusal tutum maddeleri açısından kasabada yaşayanlar (\bar{X} =25.00) ve köyde yaşayanlar (\bar{X} =25.00) arasındaki fark ($t(57)=0.00$, $p > .05$); işlevsel tutum maddeleri açısından kasabada yaşayanlar (\bar{X} =47.52) ve köyde yaşayanlar (\bar{X} =47.69) arasındaki fark ($t(57)=-0.115$, $p>.05$) ve aktarımsal tutum maddeleri göz önünde bulundurulduğunda kasabada yaşayanlar (\bar{X} =19.33) ve köyde yaşayanlar (\bar{X} =19.31) arasındaki fark ($t(57)=0.019$, $p > .05$) bulunmuştur. Sonuç olarak Gagauz gençlerin Gagauzca ve Rusçaya karşı tutumları değerlendirildiğinde cinsiyet ve yerleşim yeri değişkenlerinin ayırt edici olmadığı görülmüştür. Yukarıda verilen sonuçlar Gagauz Özerk Yönetimi bağlamında yorumlanacaktır.

5. Tartışma

Menz, 1974 ve 1989 yıllarında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre Gagauzların Sovyetler Birliğinde yaşayan diğer azınlıklarla karşılaştırıldığında ana dillerine daha çok bağlı oldukları belirtmiştir(2006:378). Bunun ışığında bu çalışmada Gagauz gençlerin Gagauzca ve Rusçaya karşı tutumları incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre 13 ve 20 yaş arasındaki Gagauz gençlerin Gagauzca ve Rusçaya karşı tutumları arasında farklılık vardır. Rusça ve Gagauzca karşılaştırıldığında katılımcıların Rusçaya karşı tutumları daha olumlu görünmektedir. Rusçanın günlük yaşamdaki geçerliliği, işlevselliği, kurumsal düzeydeki etkinliği, kültürler arası iletişim gücü bu dilin daha prestijli bir form olmasında etkilidir. Bununla beraber, Gagauzcanın etnik bir dil olmaktan öte günlük hayattaki ve kurumsal süreçlerdeki kullanımının sınırlı olması bu dili Rusça karşısında güçsüz kılmaktadır. Gagauzya Özerk Bölgesinin resmi dillerinden biri olan Gagauzca daha öncede belirtildiği gibi eğitim dili olarak kullanılmamakla beraber kamusal alanda da (örneğin Gagauz Özerk Bölgesi ve Halk Topluğunun resmi internet sayfaları) sıkça kullanılan bir dil olmadığı görülmektedir. Benzer şekilde Gagauz radyo ve televizyonunda Gagauzca yayın sürelerinin sınırlı olduğu görülmektedir.

Araştırmanın diğer sonuçlarına göre Gagauz katılımcıların Gagauzca ve Rusçaya karşı tutumları cinsiyet ve yaşanan yer değişkenlerine göre farklılık göstermemektedir. Bunun sonuçları birkaç başlık altında toplanabilir. Menz'e göre Gagauz halkının çoğu iki dillidir ancak özellikle yaşlı kuşakta kadınlar arasında tek dillilik hala yaygındır (2003:151). Bunun sebebi yaşlı kuşaktaki kadınların erkeklerle karşılaştırıldığında iş hayatında daha sınırlı olarak yer almaları şeklinde açıklanabilir. Bugün çalışmanın sonuçlarına bakıldığında genç katılımcıların tamamı iki dillidir ve cinsiyet açısından dil tutumları benzerlik göstermektedir. Önceki nesillerle karşılaştırıldığında kadınlar arasında artan okullaşma ve

çalışma hayatına katılım oranının daha yüksek olduğu düşünülebilir ki bu da günümüzde iyi derecede Rusça yeterliği gerektirmektedir. Daha önce de açıklandığı gibi Gagauz Özerk Bölgesindeki okul öncesi eğitimden üniversiteye tüm eğitim kademelerinde eğitim dili Rusçadır. Sovyetler döneminin resmi dilleri arasında yer alan Gagauzcanın yazı haline getirilmesi nispeten yeni bir gelişmedir. Sovyetler döneminde Gagauzca Kiril alfabesi kullanılarak yazılmıştır. Bir dönem okullarda Kiril alfabesiyle öğretilen Gagauzca sonraki yıllarda müfredattan kaldırılmıştır.

Menz 1989 yılında Moldova Sosyalist Sovyetler Cumhuriyetinin Moldovancayı resmi dil olarak ilan etmesinin ve Latin alfabesine geçilmesinin sebebini 'Russuzlaştırma' olduğunu belirtir (2006:379). Buna göre hayatın tüm alanlarında 'Russuzlaştırma' gerçekleşecektir ve o dönemde iki dilli olan Gagauzlar da bu süreçten etkilenmişlerdir. Neukirch'e göre hedeflenen Romence ve etnik dilden oluşan bir iki dillilik (2002: 107). Ancak, Sovyetler Birliğinin 1991 yılında dağılmasına rağmen, günümüzde dile karşı tutumlar açısından 'Russuzlaştırma' politikasının etkili olmadığı görülmüştür. Günümüzde okul öncesi dönemde eğitime başlamış Gagauz kadın ya da erkeklerin Rusça dil yeterlikleri zamanla Gagauzcadan daha iyi bir duruma gelmektedir. Bu da genç nesil arasındaki iletişim dilinin daha sıklıkla Rusça olması sonucunu ortaya çıkarır. Ayrıca Teosa vd. (2008) Rusçanın eğitim alanında etnik gruplar arasındaki iletişimi sağladığını vurgular (Aktaran: Avram 2010: 14). Gagauz Özerk Bölgesinde Gagauzlardan başka Bulgarların, Rusların, Ukraynalıların ve Moldovanların da yaşadığı düşünüldüğünde Rusça farklı toplulukların iletişim aracı haline gelmiştir. Neukirch (2002: 117) Rusçanın Gagauzya'da hala *lingua franca* işlevi gördüğünü belirtir.

Çalışmada değerlendirilen bir diğer değişken de katılımcıların yerleşim yerleriydi. Buna göre 13-20 yaş arası Gagauz gençlerin Gagauzca ve Rusçaya karşı tutumları yaşadıkları yer bağlamında köy ve kasaba olarak değerlendirilmiştir. Alan yazına bakıldığında Gagauzcanın daha çok kırsal kesimlerde ve köylerde konuşulduğu görülebilir. Menz, Sovyet öncesi dönemde Gagauzcanın kırsal kesimde konuşulan bir dil olduğunu ve bu bölgelerde üç kuşak bir arada yaşadığı için aile içinde Gagauzca konuşulduğunu belirtir (2003:151). Hatta Gagauzcanın Gagauz yerleşimlerin kolhozlarının da iletişim dili olduğu vurgulanır (Menz 2003: 151). Sovyet ve Sovyet öncesi dönemde kırsal bölgelerdeki ve kasabalardaki Gagauzca kullanımı arasındaki farkın Sovyetlerin dağılmasıyla arttığı gözlenmektedir. Bunun sebeplerinden birinin değişen ekonomik durum olduğu söylenebilir. King (2008: 362) bağımsızlığın ilanından sonra dahi Gagauz Özerk Bölgesinin bütçe açısından Moldova hükümetine bağlı olduğunu ve halen kendi topraklarında ekonomik anlamda tamamen söz sahibi olmadığını belirtir (Aktaran: Bechir 2008: 50). Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların bugün köylerde dahi iyi derece Rusça yeterliği gerektirdiği açıktır. Günümüzde pek çok Gagauz kadın ve erkek iş bulmak amacıyla Rusya, Türkiye, İtalya vb. ülkelere göç etmektedir. Yurtdışına çıkamayanlar için iş olanakları açısından kasabalar daha cazip hale gelmektedir. Bu da köyden kente ya da köyden yurtdışına göçler sonucu günümüzde dil tutumları açısından köylerle kasabalar arasındaki fark azalmaya başlamıştır. Çalışmada yer alan gençlerin yerleşim yeri açısından tutumlarında fark olmayışının bir diğer nedeni eskiden sınırlı olan ulaşım hizmetlerinin günümüzde daha iyi bir duruma gelmiş olmasıdır. Nitekim çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin çoğu Gagauzya sınırları içerisindeki köylerden Komrat Üniversitesine gelmektedir. Bu katılımcılardan yakın köylerde oturanlar gününbirlik, daha uzakta oturanlar ise hafta içi Komrat'ta bulunmaktadır. Ulaşım hizmetlerinin kolaylaşması bu anlamda köylerde de kasaba hayatının sunduğu olanaklara ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. Bütün bu hususlar

göz önüne alındığında köylerde yaşayan ama mobil bir hayat süren genç nüfusun dil tutumları açısından kasabadakilerle benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Sonuç

Bu çalışmada 13-20 yaş aralığındaki Gagauz gençlerin Gagauzca ve Rusçaya karşı tutumları incelenmiştir. Çalışma bölgedeki toplumdilbilimsel görüntüyü yansıtmaya amaçlamaktadır. Bu doğrultuda elde edilen ilk sonuç katılımcı tutumları açısından Gagauzca ve Rusça arasında bir fark olduğudur. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların Rusçaya karşı tutumları Gagauzcaya karşı tutumlarından daha olumludur. Tutum grupları açısından bakıldığında duygusal ve aktarımsal tutumlar Rusçaya karşı daha olumluyken aktarımsal tutumları açısından diller arasında bir fark bulunamamıştır. Diğer araştırma sonuçları ise tutumların duygusal işlevsel ve aktarımsal olarak detaylandırıldığında cinsiyet ve yerleşim yerinin anlamlı bir fark oluşturmadığını göstermektedir. Bu sonuç genç katılımcıların cinsiyet ve yerleşim yeri açısından benzerlik gösterdiğini ifade eder. Gagauzya Özerk Bölgesi'ndeki toplumdilbilimsel görüntü gençler arasında küreselleşen dünya ile gerek ulaşım ve haberleşme olanakları gerekse okullaşma oranları açısından Rusçanın daha prestijli dil olduğu ve Gagauzcanın işlevselliğini yitirmekte olduğunu göstermektedir.

Kaynaklar

Ajzen, Icek (2005). *Attitudes, personality, and behavior*(2nd. Edition). Milton-Keynes, England: Open University Press/McGraw-Hill.

Allport, Gordon Willard (1935). 'Attitudes'. In C. Murchison (Ed.). *Handbook of Social Psychology*. Worcester: Mass, Clark University Press.

Appel, Rene, Muysken, Pieter (1987). *Language Contact and Bilingualism*. London: Arnold.

Avram, Andrei (2010). Territorial Autonomy of the Gagauz in the Republic of Moldova: A Case Study. *Academos*. Leipzig Moldova-Institut. <http://academos.ro/sites/default/files/biblio-docs/102/avram.pdf> (ErişimTarihi 16 Aralık 2013).

Baker, Colin (1992). *Attitudes and Language*. Clevedon: Multilingual Matters.

Bechir, Elis (2008). Assimilation and Dissimilation: Tatars in Romania and Gagauz in Moldova. Yüksek Lisans Tezi. Budapeşte: Central European University Nationalism Studies Program.

Brezinger, Matthias ve Graaf, Tjeerd (2004). Documenting Endangered Languages and Language Maintenance. UNESCO Encyclopedia of Life Support Systems. (Erişim tarihi: 17 Ekim 2013), s.1. http://www.mercatoresearch.eu/fileadmin/mercator/research_projects_files/endangered_languages/Article%20EOLSS.doc

Cargile, Aaron vd. (1994). Language Attitudes as a Social Process: A Conceptual Model and New Directions. *Language & Communication*. S. 14 (3), s. 211-236.

Cortina, Jose (1993). What is coefficient alpha? An examination of theory and applications. *Journal of Applied Psychology*. S. 78, s. 98-104.

Çıkrıkçı, Nükhet (1991). Tutumların Ölçülmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. S. 24(1), s. 241-250.

- Ferguson, Charles (1996). On Sociolinguistically Oriented Language Surveys. In *Sociolinguistic Perspectives: Papers on Language in Society*. New York: Oxford University Press.
- Gardner, Robert; Lambert, Wallace (1972). *Attitudes and Motivation in Second-Language Learning*. Rowley: Newbury House Publishers.
- Garrett, Peter (2001). *Language Attitudes and Sociolinguistics*. In: Dialogue. s. 626-631.
- Hatlas, Jerzy (2011). The Gagauz People in Bessarabia. *Slupskie Studia Historyczne*, Vol. 17. s. 191-200.
- Implementation of linguistic rights of the Gagauz of Moldova. Integration of the Gagauz Community in to the Society of Moldova. Komrat: YouthCentre "Pilgrim-demo" in Gagauzia, Şubat 2012. s.25.
- Johanson, Lars (1998). The History of Turkic. In Lars Johanson and Éva Ágnes Csató (eds) *The Turkic Languages*. London, New York: Routledge. s. 81-125.
- Krech, David; Crutchfield, Richard (1948). *Theory and Problems of Social Psychology*. New York: MacGraw-Hill.
- Mc Clelland, David (1958). Methods of measuring human motivation, In J. W. Atkinson (Ed.). *Motives in fantasy, action and society*. Princeton, NJ: Van Nostrand. s. 7-42.
- Menz, Astrid (2003). Endangered Turkic Languages: The Case of Gagauz, Mark Janse and Sijmen Tol (eds.) *Language death and language maintenance: theoretical, practical and descriptive approaches*. Amsterdam: Benjamins. (Current issues in linguistic theory; 240). s. 143-155.
- Menz, Astrid (2006). The Gagauz. In: Çağatay, Ergun; Kuban, Doğan (eds.). *The Turkish-speaking people: 2000 years of art and culture from Inner Asia to the Balkans*. Munich: Prestel. s. 371-383.
- Neukirch, Claus (2002). Autonomy and conflict-transformation: the Gagauz territorial autonomy in the Republic of Moldova. *Minority Governance in Europe*, ed. K. Gal. Budapest: Open Society Institute.
- Romaine, Suzanne (1995). *Bilingualism*. Oxford, UK: Blackwell.
- Sadanand, Karkera (1993). Assessing attitudes to English and language use. *Indian Journal of Applied Linguistics*, XIX, S. 1, s. 123-139.
- Salminen, Tapani (1999). UNESCO Red Book Report on Endangered Languages: Europe (Erişim Tarihi 27 Aralık 2013), s. 1. http://www.helsinki.fi/~tasalmin/europe_report.html.
- Williams, Brett vd. (2012). Exploratory factor analysis: A five-step guide for novices. *Journal of Emergency Primary Health Care*, S. 8, s. 1

Yayıma Hazırlayan: Edanur Sağlam